

**МІСТОБУДІВНІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗМІЩЕННЯ ОРАНЖЕРЕЙ
ТА ОРАНЖЕРЕЙНИХ КОМПЛЕКСІВ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ****Соколова А. В.,**асп., ас. каф. архітектури будівель та споруд,
sokolovaangela333@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7876-0558*Архітектурно-художній інститут,
Одеська державна академія будівництва та архітектури*

Анотація. У статті розглядається такий тип міського озеленення, як ботанічний сад; розкривається місце ботанічного саду у ландшафтній організації міст та селищ. Стисло зазначається еволюція призначення культиваційних споруд, так – в античній культурі у ботанічних садах переважно вирощувалися лікарські рослини; в епоху Відродження – вивчалися нові рослини, їхнє місце в сільському господарстві; епоха індустріалізації та сучасних технологій вимагала розширення функціонального діапазону, що привело до перетворення оранжерей на музеї живої природи, сховища генетичного фонду сортів рослин та на передові дослідницькі центри. У дослідженні наводиться детальний розгляд та аналіз шести вибраних українських оранжерей, які розташовуються на територіях ботанічних садів; та визначаються основні містобудівні принципи розміщення оранжерей, виявлені позитивні і негативні риси. Для ілюстрації матеріалу складені малюнки і схеми.

Ключові слова: ботанічний сад, архітектура оранжерей та оранжерейних комплексів, розміщення ботанічних садів, містобудівні особливості, системи міського озеленення.

Вступ. Однією з найактуальніших проблем сьогодні, є екологічний стан нашої планети. У багатьох галузях вже давно взято напрямок на поліпшення екологічного стану середовища, не стала виключенням і архітектура. Немала кількість архітекторів та передові девелоперські компанії впроваджують у будівництво екологічні матеріали, матеріали повторної переробки, застосовують енергоефективні засоби для утримання об'єктів. У світових тенденціях не виключали з екологічного напрямку розвитку оранжереї та оранжерейні споруди, світові зразки яких виступають не лише у якості музейно-оглядового простору; це платформи, де запроваджуються засади екологічного виховання в його відвідувачах, любов та зацікавленість, повага та бажання зберегти природу. В Україні, на жаль, такої зміни функціонального наповнення ще не досягли; стан наших оранжерей та їх кількість прямо пропорційна ставленню до світової тенденції активної екологічної позиції, тому наші оранжереї (які були збудовані на кінці XIX – XX ст.) в більшій мірі залишилися на рівні музейно-оглядового простору.

Постановка завдання. Розглянути містобудівні характеристики включення у структуру міста такого типу озеленення як ботанічний сад. Завданням дослідження було проаналізувати розташування ботанічних садів у структурі міста та розміщення оранжерей і оранжерейних комплексів на території ботанічного саду, на прикладі шести обраних ботанічних установ на території України.

Основний матеріал і результати. Нескінченний процес урбанізації населених пунктів, а також прискорення ритму життя привели до того, що міське населення віддалилося від природи та майже перестало взаємодіяти з нею. Саме тому цей напрям архітектури все більше набирає обертів та привертає увагу більшої кількості не тільки архітекторів, але й замовників, якщо це приватна будівля, та набуває поширення бажання частіше взаємодіяти з природою у маси людей, що потрібно для громадської споруди [8].

З давніх часів у структуру міста закладалися зелені буферні зони, які виконували різні функції, від місця відпочинку та пізнання природи до продовольчого вирощування овочів, фруктів, квітів. Ландшафтна організація міст та селищ – це комплекс містобудівних, ландшафтно-планувальних, інженерних, естетичних та агротехнічних заходів з розробки та створення ефективних систем озеленення територій, які сприяють оптимізації санітарно-гігієнічних умов для проживання населення, оздоровленню оточуючого середовища, найкращій організації відпочинку населення, збагаченню зовнішнього вигляду забудови [4].

В. С. Теодоронський, І. О. Богова у своєму учбовому посібнику зазначили, при створенні систем озеленення території міст та селищ вирішуються такі задачі:

- Містобудівна – пов'язана із діленням окремих зон та структур населеного місця, об'єднанням частин в одне ціле, підвищенням виразності архітектурних ансамблів;
- Оздоровча – пов'язана із оптимізацією мікроклімату, підвищенням сонуючого та екологічного ефекту;
- Рекреаційна – вирішення проблем відпочинку міського населення;
- Архітектурно-художня – пов'язана з естетичним збагаченням міського середовища, підвищенням художньої виразності архітектурних ансамблів міста [4].

Класифікація озеленення міської території включає у свою структуру такий тип спеціалізованого міського парку, як ботанічний сад; бажання людей озеленити своє середовище проявлялося ще в стародавніх цивілізаціях, коли закладалися сади, в яких вирощували декоративні рослини, що привозилися з інших країн. В античній культурі ботанічні сади переважно призначалися для вирощування лікарських рослин. В епоху Відродження в ботанічних садах вивчалися нові рослини, їхнє застосування в сільському господарстві, а також для прикрашання садів та парків. Вузькоутилітарна спрямованість ботанічних садів та аптекарських городів поступово втрачалася, тому у 50–60-ті роки ХХ століття ботанічні сади набувають науково-дослідного та просвітницького характеру, тим самим стають музеями живої природи, сховищами генетичного фонду сортів рослин та передовими дослідницькими центрами у сфері ботаніки. Необхідність створення різноманітних колекцій рослин у ботанічних садах, сприяла інтродукції рослин, що вимагало будівництва оранжерей та теплиць [11].

Сучасні світові тенденції наближаються до ідеї комбінації та трансформації оранжерейних споруд близьких за функціями, або до типології іншої спрямованості будівель, причиною цього стало постійне коригування соціально-економічних умов і вимог, що пред'являються до оранжерейних структур, тому зміна соціальних потреб диктує подальше розширення діапазону функцій оранжерейних комплексів. Сучасний оранжерейний комплекс – це місце, яке поєднує в собі безліч функцій, таких як: науково-дослідну, туристичну, культурно-просвітницьку, оздоровчу, розважальну, комерційну, пізнавальну та ін. Історія розвитку парків, садів, ботанічних садів та створених в них оранжерей і оранжерейних комплексів України починається із фундаментальних передумов створення; наприклад, якщо у Європі основним важелем створення оранжерей було бажання знатних людей прикрасити свої палаци екзотичними рослинами, то на теренах України – основним бажанням було створити базу для дослідження під час дипломних та дисертаційних робіт студентів та аспірантів, вивчати селекційні особливості рослинних культур, це підтверджується розташуванням оранжерей, зазвичай на території ботанічних садів, які у свою чергу належать спеціалізованим навчальним закладам. Висвітлюючи тему розвитку та заснування садів і парків України, І. О. Косаревський писав: «...велика роль у будівництві українських парків належала безіменним кріпосним майстрам. Їх знання й досвід, постійно вдосконалюючись, переходили з покоління в покоління. З невичерпною творчою винахідливістю вони викристалізовували прийоми створення чудових пейзажів: вирощували й акліматизували різноманітні дерева й чагарники, майстерно вирішували складні композиційно-просторові завдання...» [9].

Як показує історичний розвиток ландшафтного мистецтва України, оранжереї та теплиці зводились або на територіях ботанічних садів (які у свою чергу зазвичай належали спеціалізованим вищим навчальним закладам), або на територіях приватних резиденцій. Згідно з дослідженнями Геннадія Фокова [5] на території України нараховується більше 30 ботанічних садів, з них, у 18 виявлені оранжереї та оранжерейні комплекси. Також у одній із статей Г. Фокова [6] йдеться про дендропарки України, кількість яких досягає 34, в деяких з них також можна спостерігати розташування оранжерей та теплиць.

У нашому дослідженні детально розглянуті містобудівні особливості розташування ботанічних садів у структурі міста з різних регіонів України та розміщення оранжерей і оранжерейних комплексів на території ботанічного саду. Такий тип міського озеленення передбачає розташування різних функціональних груп приміщень, зазвичай в різних корпусах: можливе розташування блоку адміністрації; оранжерей, відкритих для відвідувачів; теплиць, доступних тільки для працівників; блоку наукових лабораторій; корпусу з лекційними аудиторіями та ін. Представники таких ботанічних комплексів були обрані для дослідження і склали список із шести ботанічних садів України (рис. 1):

- Ботанічний сад Львівського національного університету ім. Франка, м. Львів;
- Національний ботанічний сад ім. Гришка НАН України, м. Київ;
- Ботанічний сад ім. академіка Фоміна Київського НУ, м. Київ;
- Ботанічний сад ім. Мечникова Одеського НУ, м. Одеса;
- Донецький ботанічний сад Національної академії наук України, м. Донецьк;
- Ботанічний сад Ужгородського державного університету, м. Ужгород.

Рис. 1. Схема розташування міст, оранжереї яких розглядаються у статті

Ботанічний сад ім. Франка був заснований у 1852 році професором Лобажевським на базі старого саду ченців-тринітаріїв (розміром 2 га). У 1911 році була виділена додаткова територія (розміром 16,5 га) на основі території давнього фільварку Центерівка. Ця територія має широкий діапазон природних зон – заболочені долини, сухі піднесені плато, схили луків, зона ставку і складний рельєф. У 1970-х роках під час занепаду довелося знищити частину унікальної ділянки, але пізніше на ній збудували комплекс оранжерей.

Національний ботанічний сад ім. Гришка НАН України. Із перенесенням столиці України з Харкова до Києва у 1935 році було прийнято рішення про будівництво ботанічного

саду та відведено ділянку під нього розміром – 117 га на Звіринці. Місце має свою історію – у 1918 знищений вибухом звіринецький пороховий склад на цій території, тому розміщення ботанічного саду було найкращою ідеєю. Це найбільший ботанічний сад України за територією, що суміщає багато функцій: лабораторії медичної ботаніки та біоіндикації, наукова бібліотека, відділи багатьох типів рослин, відділ нових культур та звичайно великий комплекс оранжерейних і тепличних споруд [10].

Ботанічний сад ім. академіка Фоміна Київського національного університету ім. Т. Шевченка – один з найстаріших ботанічних закладів України, заснований у 1839 році за ідеєю архітектора Вікентія Беретті (за його проектом зводився прилеглий університет). Виконує такі функції як: науково-дослідну, навчальну, освітню, природоохоронну та ін. У 1841 р. за планом архітектора Лауфера споруджено оранжерейний комплекс і тераси, які збереглися до наших днів [2].

Ботанічний сад ім. академіка В. І. Липського Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова був заснований ще у 1865 році на базі Рішельєвського ліцею (Дворянська, 2), але ця територія швидко заповнилася, та адміністрація перенесла ботанічний сад на місце його сучасного розташування – Французький бульвар, 87; у 1948 р. була передана додаткова площа (з того часу сад розташовується на двох територіях). Для степової частини південного узбережжя Чорного моря ботанічний сад Одеського НУ є єдиним, тому став науково-дослідною базою для підготовки студентів і аспірантів біологічних напрямів для вищих навчальних закладів Одеси. Херсона та Миколаєва [3].

Донецький ботанічний сад Національної академії наук України був заснований у 1964 році як центр вирішення фундаментальних та прикладних проблем біології на південному сході України. Площа саду складає 262,2 га, що робить його найбільшим ботанічним садом за площею у Європі; також у ньому розташований один з найбільших оранжерейних комплексів серед українських бот. садів – під склом перебуває 1200 кв. м. , що дозволило організувати комплекс із п'яти оранжерей [7].

Ботанічний сад Ужгородського державного університету було засновано у 1948 році на місці, де існували два горіхово-фруктових сади; він розташований на терасованій території площею 4,5 га – формується з трьох терас із перепадом висот близько 22 метрів, третина саду розташована на першій і другій терасах (над річкою), а третій рівень тераси спускається в заплаву частину долини [12].

Попередня стаття автора [1] «Класифікація оранжерейних структур за основними ознаками» розкриває класифікацію оранжерей та оранжерейних комплексів за дванадцятьма критеріями, які охоплюють містобудівні засади розміщення культивуваційних споруд світового рівня, розглянемо їх докладніше.

За типом розміщення оранжереї виділяють: у структурі міста у складі ботанічного саду; у структурі міста без ботанічного саду; поза містом з науково-дослідним центром; у структурі будівлі з іншою типологією.

В Україні так історично склалося, що найбільш розповсюджений тип розміщення оранжерей саме у структурі міста на території ботанічного саду, другим за актуальністю є тип розташування у структурі міста без ботанічного саду. На схемі (рис. 2) розглянемо розташування шести обраних оранжерей України.

Всі обрані ботанічні сади розташовані на відстані не більше 10 км від історичного центру міста (від головної вулиці); на схемі видно, що три ботанічні сади розташовані на відстані від 6 до 8 км; два ботанічні сади – від 3 до 2 км та один ботанічний сад – безпосередньо в зоні історичного центру Ужгорода (на відстані 0,9 км від головної вулиці). Система міста забезпечує зручний трансфер від центру до оранжерейних комплексів на громадському транспорті без пересадок або у межах пішохідної доступності. Кожний із ботанічних садів є частиною структури міського озеленення; за схемою можна простежити, що найбільш розвинена зелена система у містах – Львові, Києві, Одесі; менш активна в Ужгороді та Донецьку. Культивуваційні споруди світового рівня, які були закладені у період кінця XIX – початку XX ст., (що співпадає із часом активного розвитку культивуваційних

територій в Україні), переважно складають собою частину палацового комплексу та були збудовані як приватні оранжереї. На відміну від оранжерей світового рівня, формування українських ботанічних садів було тісно пов'язане із вищими спеціалізованими навчальними закладами (деякі з них розташовуються у безпосередній близькості), тому їх територія і донині використовується як підґрунтя для підготовки студентів, аспірантів і фахівців із галузі ботаніки, для проведення досліджень дипломних і дисертаційних робіт та ін.

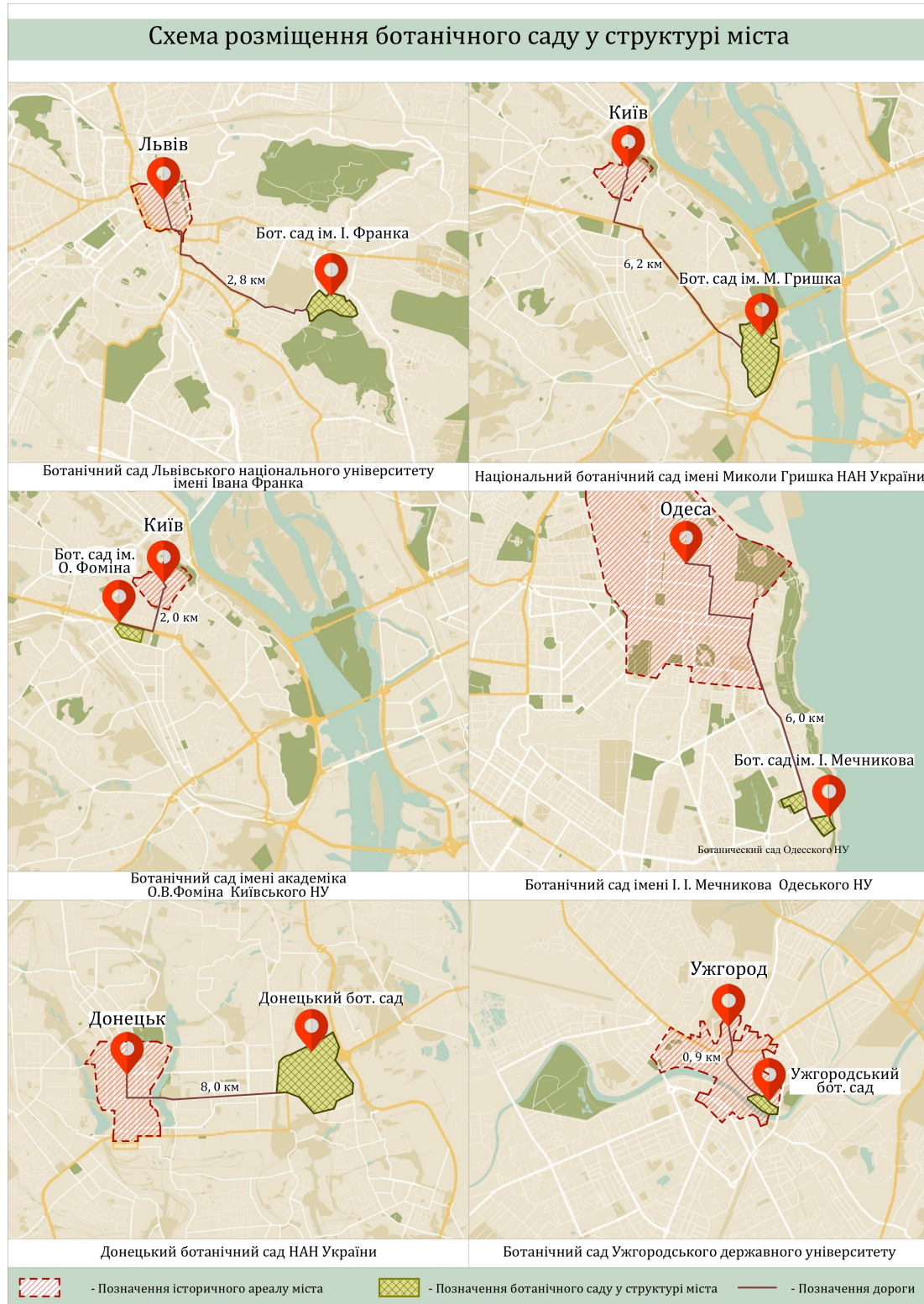

Рис. 2. Схема розміщення ботанічного саду у структурі міста

Рис. 3. Схема розміщення оранжерей та оранжерейних комплексів на території ботанічного саду

На схемі (рис. 3) автором розроблена схема структури ботанічного саду із формуванням оранжерей та тепличних комплексів. На схемі виділені:

- головний вхід у сад (закладений на перетині головних алей та міських вулиць);
- головний вхід у оранжереї та оранжерейний комплекс (у більшості установ головні алеї ведуть саме до оранжерей і вони є центром ландшафтної композиції, а у Донецькому та Київському (ім. Фоміна) садах оранжереї композиційно зміщені у дальній кут);
- підхід до тепличного комплексу (зазвичай у теплиці входять безпосередньо працівники саду, на схемі видно, що у всіх випадках вони знаходяться близько до основного оранжерейного комплексу). Також на схемі позначено функціональне зонування місця розташування ботанічних садів, можна зробити висновок, що ботанічні сади Донецька, Одеси та Львова розміщені у рекреаційній та більш озелененій зоні, а сади Києва та Ужгорода у житловій, учбовій та адміністративній зонах.

Висновки. В результаті дослідження детально розглянута структура ботанічних садів України та оранжерей у них на прикладі вибірки з шести ботанічних установ. На наведених схемах проілюстровані принципи розміщення оранжерей, видно, що найбільш актуальним є розміщення оранжерей у структурі міста на території ботанічного саду; оранжерейна споруда – є композиційним центром установи. Досвід українського проектування дозволяє нам відновлювати та розвивати оранжерейні споруди, перетворювати їх на міські багатофункціональні екологічні платформи, які слугують центром розповсюдження екологічних засад у всіх галузях життя та сприяють екологічному вихованню суспільства.

Література

- [1] (12) А.В. Соколова, Класифікація оранжерейних структур за основними ознаками // Проблеми теорії та історії архітектури України. – 2021. – Вип. 21. – С. 115 – 125.
- [2] (8) Ботанічний сад ім. акад. О. В. Фоміна [Електронний ресурс]. Доступно: <https://biology.knu.ua/about-ibmknu/botanichniyi-sad-im-akad-ov-fomina.html> Дата звернення: Грудень 12, 2021.
- [3] (9) Ботанічний сад ОНУ імені І. І. Мечнікова [Електронний ресурс]. Доступно: <http://onu.edu.ua/uk/science/botanicgarden> Дата звернення: Грудень 18, 2021.
- [4] (2) В.С. Теодоронский, И.О. Боговая, Объекты ландшафтной архитектуры: Учебное пособие для студентов - Москва: МГУЛ, 2003.- 7 с.
- [5] (5) Г. Фоков. Ботанические сады Украины. 2013. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://iloveua.org/article/61/> Дата звернення: Грудень 18, 2021.
- [6] (6) Г. Фоков. Дендропарки Украины. 2013. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://iloveua.org/article/124> Дата звернення: Грудень 18, 2021.
- [7] (10) Донецкий ботанический сад. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.dbs.com.ru/> Дата звернення: Грудень 15, 2021.
- [8] (1) И.И. Соколов, Принципы формирования рекреационных территорий Нижнего Поволжья: автореф. дис. ... канд. арх: 18.00.04 / Иван Иванович Соколов; Волгоградская государственная архитектурно-строительная академия – Санкт-Петербург, 2004. – 20 с.
- [9] (4) І. О. Косаревський, Парки України (Прийоми створення паркового пейзажу). Київ: Літератури з будівництва і архітектури УРСР, 1961.
- [10] (7) Національний ботанічний сад ім. М. М. Гришка НАН України. [Електронний ресурс]. Доступно: <http://www.nbg.kiev.ua/ru/> Дата звернення: Грудень 10, 2021.
- [11] (3) Т.А. Иордан, Л.Н. Козлова, Современные оранжереи - объекты научно-просветительской деятельности // Международный студенческий научный вестник. – 2016. – № 2.

[12] (11) Ужгородський Національний Університет. Ботанічний сад УЖНУ. [Електронний ресурс]. Доступно: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/museums-bot_garden/history Дата звернення: Грудень 15, 2021.

References

- [1] A.V. Sokolova, Klasyfikatsiya oranzhereynykh struktur za osnovnyimi oznakamy // Problemy teorii ta istoriyi arkhitektury Ukrainy. – 2021. – Vyp. 21. – P. 115 – 125.
- [2] Botanichnyy sad im. akad. O. V. Fomina [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <https://biology.knu.ua/about-ibmknu/botanichniy-sad-im-akad-ov-fomina.html> Data zvernennya: Hruden' 12, 2021.
- [3] Botanichnyy sad ONU imeni I. I. Mechnikova [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <http://onu.edu.ua/uk/science/botanicgarden> Data zvernennya: Hruden' 18, 2021.
- [4] B.C. Teodoronskiy, I.O. Bogovaya, Ob'yekty landshaftnoy arkhitektury: Uchebnoye posobiye dlya studentov - Moskva: MGUL, 2003.- 7 s
- [5] H. Fokov. Botanycheskiye sady Ukrainy. 2013. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <http://iloveua.org/article/61/> Data zvernennya: Hruden' 18, 2021.
- [6] H. Fokov. Dendroparky Ukrainy. 2013. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <http://iloveua.org/article/124> Data zvernennya: Hruden' 18, 2021.
- [7] Donetskyy botanycheskiy sad. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <http://www.dbs.com.ru/> Data zvernennya: Hruden' 15, 2021.
- [8] I.I. Sokolov, Printsipy formirovaniya rekreatsionnykh territoriy Nizhnego Povolzh'ya: avtoref. dis. ... kand. arkh: 18.00.04 / Ivan Ivanovich Sokolovch; Volgradskaya gosudarstvennaya arkhitekturno-stroitel'naya akademiya – Sankt-Peterburg, 2004. – 20 s.
- [9] I. O. Kosarevs'kiy, Parky Ukrainy (Pryyomy stvorenniya parkovoho peyzazhu). Kyiv: Literaturny z budivnytstva i arkhitektury URSR, 1961.
- [10] Natsional'nyy botanichnyy sad im. M. M. Hryshka NAN Ukrainy. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: <http://www.nbg.kiev.ua/ru/> Data zvernennya: Hruden' 10, 2021.
- [11] T.A. Iordan, L.N. Kozlova, Sovremennyye oranzherei – ob'yekty nauchnoprosvetitel'skoy deyatel'nosti // Mezhdunarodnyy studencheskiy nauchnyy vestnik. – 2016. – № 2
- [12] Uzhhorods'kiy Natsional'nyy Universytet. Botanichnyy sad UZHNU. [Elektronnyy resurs]. Dostupno: https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/museums-bot_garden/history Data zvernennya: Hruden' 15, 2021.

ГРАДОСТРОИТЕЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ РАЗМЕЩЕНИЯ ОРАНЖЕРЕЙ И ОРАНЖЕРЕЙНЫХ КОМПЛЕКСОВ НА ТЕРРИТОРИИ УКРАИНЫ

Соколова А. В.,

асп., асс. кафедры архитектуры зданий и сооружений,
sokolovaangela333@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7876-0558

*Архитектурно-художественный институт,
Одесская государственная академия строительства и архитектуры*

Аннотация. В статье рассматривается такой тип городского озеленения как ботанический сад. Ландшафтная организация городов и поселений – это комплекс градостроительных, ландшафтно-планировочных, инженерных, эстетических и агротехнических средств по разработке и созданию эффективных систем озеленения территории, которые положительно влияют на оптимизацию санитарно-гигиенических условий для проживания населения, оздоровления окружающей среды, организации отдыха

населения, а также обогащения внешнего вида застройки. Коротко обозначены предпосылки создания ботанических садов, тепличных и оранжерейных комплексов; указана эволюция изменения функционального наполнения сооружений. В античной культуре в ботанических садах в основном выращивались лекарственные растения; в эпоху Возрождения – изучались новые растения, их место в сельском хозяйстве; эпоха индустриализации и современных технологий требовала расширения функционального диапазона, что и привело к превращению оранжерей в музеи живой природы, хранилища генетического фонда сортов растений и в передовые исследовательские центры.

Тематика данного исследования предусматривает детальное рассмотрение шести выбранных ботанических садов Украины, в ходе которого было выявлено, что большая часть ботанических садов Украины является частью структуры высших специализированных учебных заведений; все шесть садов расположены от исторического центра города не дальше 10 км; в структуре расположены оранжереи с тропическими растениями для общего посещения и теплицы для разведения саженцев закрытого пользования, только для сотрудников. В статье подается иллюстративный материал в виде схем для полного раскрытия темы.

Ключевые слова: ботанический сад, архитектура оранжерей и оранжерейных комплексов, размещение ботанических садов, градостроительные особенности, система городского озеленения.

LOCATION FEATURES OF GREENHOUSE AND GREENHOUSE COMPLEXES ON THE TERRITORY OF UKRAINE

Sokolova A. V.,

PhD Student, Assistant, Department of Architecture of Buildings and Structures,
okolovaangela333@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7876-0558

*Architectural and Art Institute,
Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture*

Abstract. The article discusses such a type of urban landscaping as a botanical garden. The landscape organization of cities and settlements is a complex of urban planning, landscape planning, engineering, aesthetic and agrotechnical means for the development and creation of effective landscaping systems that have a positive effect on optimizing sanitary and hygienic conditions for the population, improving the environment, organizing recreation for the population, as well as enriching the appearance of the building. The prerequisites for the creation of botanical gardens, greenhouse and greenhouse complexes are briefly outlined; the evolution of changes in the functional content of structures is indicated. In ancient culture, medicinal plants were grown to a greater extent in botanical gardens; during the Renaissance, new plants were studied, their place in agriculture; The era of Industrialization and Modern technologies required an expansion of the functional range, which led to the transformation of greenhouses into wildlife museums, repositories of the genetic fund of plant varieties and advanced research centers.

The topic of this study provides for a detailed examination of six selected botanical gardens of Ukraine, during which it was revealed that most of the bot. kindergartens of Ukraine is part of the structure of higher specialized educational institutions; all six gardens are located no further than 10 km from the historic city center; the structure contains greenhouses with tropical plants for general visits and greenhouses for growing seedlings, closed use, only for employees. The article provides illustrative material, in the form of diagrams, for a full disclosure of the topic.

Keywords: botanical garden, architecture of greenhouses and greenhouse complexes, placement of botanical gardens, town planning features, urban landscaping system.